

УДК 37.014.22-055.2(497.11)“2009” ;
305-055.2(497.11)“2009”

*Живорад МИЛЕНОВИЋ**

УПОРЕДНА АНАЛИЗА ОБРАЗОВАЊА ЖЕНСКОГ СТАНОВНИШТВА У СЕЛИМА ВЛАШКЕ РЕГИЈЕ ХОМОЉЕ И МЕТОХИЈСКЕ ЖУПЕ ГОРА

Апстракт: У раду је дата упоредна анализа образовања женског становништва у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора. У наведеним регијама су и даље доминантно утицајни средина, традиција и обичаји, а код Влахиња и веровање, на све сфере друштвеног живота, рада и образовања. Зато се женско становништво у овим регијама у прошлости, а и данас, мало образовало, а њихово формално образовање, углавном се завршавало са основном школом. У данашње време, један број женске деце завршава и средњу школу, док је занемарљив број жена обе регије, које су школовање наставиле на високим школама и факултетима. Полазећи од ових чињеница, занимљиво је било да се упоредном анализом (на основу резултата истраживања добијених одвојеним истраживањима спроведеним у фебруару и марту 2009. године у селима влашке регије Хомоље и у јулу 2009. године у селима метохијске жупе Гора), идентификују процене и мишљења Влахиња и Горанки о разлозима њихове недовољне партиципације и могућем доприносу образовања њиховој бољој еманципацији. Резултати овог теоријско-емпиријског истраживања спроведеног на одабраном узорку од 136 жена, потврдили су хипотезу да постоји значајна разлика у проценама и мишљењима Влахиња и Горанки о разлозима њихове недовољне партиципације и могућем доприносу образовања њиховој бољој еманципацији.

Кључне речи: образовање, баријере партиципације у образовању, еманципација жена, грађански живот, Хомоље, Гора, Влахиња, Горанка.

Увод

Друштвени идентитет је процес друштвеног и личног међудејства који одређује сваког конкретнег појединца у неком историјском и друштвеном времену. Зато и анализа његовог формирања подразумева посматрање

* Доцент, Учитељски факултет Призрен у Лепосавићу, zivorad.milenovic@pr.ac.rs

различитих страна људске егзистенције. Елементи који представљају механизме генерисања друштвеног идентитета сеоских жена су: а) друштвена маргиналност групе којој припадају, б) сеоски начин живота, в) сеоска породица и г) свакодневни живот који у овом контексту има улогу посредника између друштва и појединца и његових потреба. Жене из руралних области имају значајну улогу у економском опстанку своје породице и заједнице, али за своје напоре добијају мало или готово нимало признања, а често им је ускраћен приступ резултатима њиховог рада или користима развојног процеса. У руралним срединама, жене и даље немају равноправан положај и иако формално имају иста права, не уживају их у истој мери с мушкарцима. То је превасходно последица традиције и патријархалних релација у сеоским домаћинствима које жене стављају у инфериорну позицију (та позиција се најочигледније одражава код доношења одлука у домаћинству, управљања кућним буџетом и бављења социјалним активностима), без обзира на њихов допринос пољопривредној производњи и породичном животу.

Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена – CEDAW, у свом члану 14., под називом *Жене на селу*, тежи томе да обавезе државе чланице да осигурају користи од ове Конвенције за жене из руралних области и да елиминирају дискриминацију ових жена. Члан 14. обавезује државе чланице да осигурају женама сва права па и право на образовање и обуку¹. То се посебно односи на функцију описмењавања, које је подцртано као право једнаког приступа свих и без изузетака. Доношење овог документа проузроковано је образовном и другим облицима дискриминације жена у читавом свету. Није без основа ни тврдња да жене у руралним срединама трпе економску зависност и одређену врсту социјалне искључености. У руралним срединама у Републици Србији, жене имају само формалну равноправност по питању образовања. Недовољна партиципација жена у образовању у Републици Србији заступљена је у неразвијеним подручјима, нарочито на подручју влашке регије Хомоље и у Запаљу. То је посебно карактеристично за читаво подручје Косова и Метохије (Сиринићка жупа, Средска жупа, метохијска жупа Гора и др.).

Историјска димензија образовања жена у Србији

Да би се лакше схватио и разумео проблем образовања женске популације у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора, неопходно је сагледати образовање жена у Србији у прошлости. У аграрном и неразвијеном

1 CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, No. 34/180, 18.12.1979. Years), UN, New York, par. 14, 1979.

друштву на почетку 19. века образованих жена није било. Изузетак је неколико супруга Срба из Угарске, које су пратећи своје мужеве дошле у Србију. Слично је било и у владарској породици. Према ономе што се зна, мало је била писмена Петрија, ћерка кнеза Милоша Обреновића. Друга његова ћерка, Јелисавета-Савка, од 1822. године ишла је у школу у Крагујевцу и учила италијански језик.

Школовање женске деце се помиње у Школском закону Кнежевине Србије из 1844. године. Помиње се и у свим каснијим законима, који су предвиђали посебно школе за женску децу. Уредба о женским школама донета 1846. године предвиђала је шестогодишње школовање током којег су се, осим општеобразовних предмета, училе и вештине везиване само за женски пол – ручни рад, певање и лепо понашање. И каснији закони су били слични и задржавали се на изменама које су приближавале нивое општег образовања у мушким и женским школама, али је и даље остајало одвојено школовање. На основу ових прописа прва школа за женску децу отворена је 1845. у Параћину. Годину дана касније школа за женску децу отворена је и у Београду, а до 1858. године укупно је отворено 18 женских школа.

Радикални заокрет у законодавном смислу донет је почетком 1883. године када је уведено обавезно школовање све мушке и женске деце у трајању од шест година. Овај закон (иако је и даље остао рестриктивнији према женској деци) није дао жељене резултате јер је био напреднији и од саме средине. Осим отпора средине, посебно на селу, која је тешко прихватала чињеницу да женско дете борави изван куће, за његово остварење нису постојали ни материјални услови. Тиме се он није могао у потпуности применити, па је 1898. године обавезно школовање смањено на четири године, а девојчице су школовање могле да наставе у девојачким школама које су трајале две године. Тек се 1906. године законски уводе могућност коедукације и постојање мешовитих школа за децу оба пола.

Средње образовање девојака почело је оснивањем Више женске школе 1863. године у Београду. Она је, осим општег образовања, имала задатак и да образује учитељице за рад у женским основним школама, а њене су наставнице биле неке од првих високо образованих жена у Србији. По угледу на београдску, ове школе су основане у Крагујевцу, Шапцу, Ваљеву и Крушевцу. Тек са оснивањем Женске учитељске школе 1900. године, ова школа је изгубила значај. Од 1879. године радила је и прва женска занатска школа, у окриљу *Женској друшћива из Београда*, које је бесплатно обучавало сиромашне девојке за различите занате. Пред рат је отворена и трговачка школа. У то време, велики проблем за наставак вишег школовања било је гимназијско образовање. Оно је било услов за упис на факултет, а у Србији све до 1905. године, није постојала женска гимназија. Девојке су од 1879. године могле да похађају мушке гимназије и приватно полажу матуру, али само по

изричитом одобрењу које се тешко добијало јер су директори гимназија нерадо примали девојке међу своје ђаке.

Основна обележја стања писмености становништва у Србији непосредно пред Други светски рат била су висока неписменост, разлике у нивоу писмености становништва у појединим подручјима у Србији, између градова и села и посебно између мушког и женског становништва. Према подацима из 1931. године, на подручју Војводине неписмених жена било је 23,60%, у ужој Србији 78,30%, а на Косову и Метохији 93,90%.² Од 1946. до 1950. године у Југославији је организовано укупно 121.690 течајева за описмењавање, са 2.829.269 полазника, жена и мушкараца. Од 1948. до 1950. године, преко 70% полазника биле су жене са села. Течајеви су организовани у целој земљи, често и са малим бројем полазника. Отуда и толики број аналфабетских течајева. Полазнице ових течајева чинило је становништво различитих старосних група. Аналфабетским течајевима, и поред њихове масовности, нису била обухваћена сва неписмена лица. Смањен је број старијих жена које су биле неписмене, али је истовремено повећан број женске деце која нису описмењена. То је оправдавано недостатком школа и учитеља у планинским крајевима, али и негативним односом родитеља према школовању женске деце. У многим селима и заосталим крајевима у земљи доминирало је становиште да женској деци није потребна ни школа ни писменост. Све то није било нужно за рад у пољу и бављење домаћинством. Било је потребно време да се таква гледишта превазиђу. У Србији је у раздобљу од 1946. до 1950. године организовано 50.505 течајева за описмењавање, са 1.214.249 полазника оба пола, од чега је 63,20% описмењено. Од тога броја, од ослобођења до почетка 1948. године у Србији је научило да чита и пише 270.000 жена, а током јануара те године на аналфабетским течајевима било их је 94.105.

До краја 1960. године повећао се број неписмених, посебно жена. Шездесетих година процес описмењавања одраслих текао је спорије, а заостајало је и описмењавање женског становништва на селу. Према документацији женске организације, неписменост је третирана као акутан проблем, а разлика између неписмених мушкараца и жена још увек је била изражена. Наредних година неписменост је смањивана, али није искоренена. Почетком осамдесетих година сузбијање неписмености и стицање потпуног основног образовања се наводи као један од важних задатака у области образовања. Године 1971. у Србији је било укупно 925.000 жена

2 Живорад Миленовић, „Образовање у функцији боље еманципације женске омладине српске националности у Сиринићкој жупи“, у: *Унајређење квалитетна животног дјелца и младих* (уредник: Медина Вантић Тањић), Удружење за подршку и креативни развој дјелца и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, 2012, 307.

које нису знале да читају и пишу, односно 25,70% од укупне женске популације старије од десет година. У односу на проценат неписмених у укупној популацији у Србији, међу женским становништвом виши је проценат неписмених. Жене које нису умеле да пишу и да читају највећим делом биле су у старосној групи преко 65 година живота, а потом у групи од 35 до 64 године. На основу података који су објављени у новијим статистичким публикацијама, проценат неписмених жена ја са 25,70% 1971. године смањен на 16,80% 1981. године, да би 1991. године у укупној женској популацији старијој од 10 година било 11,10% неписмених (Статистички годишњак за 1991. годину). Највећи проценат неписмених жена регистрован је међу женама које су имале 60 и више година, нешто мањи код жена у петој деценији живота, што сведочи да је неписмених било највише међу старијим лицима.

Теоријско одређење проблема истраживања

На подручју Хомоља у Влаолу, постоји Основна школа „Миладин Бућановић“. Обухвата васпитање и образовање деце од првог до осмог разреда. У склопу основне школе организована је припремна предшколска група за децу узраста од 6-7 година. Од 1-4. разреда, ова школа има издвојена одељења у Јасикову, Лескову и другим селима. Сва деца завршавају основну школу и углавном се уписују у средње школе. Мали је, међутим, број свршених средњошколаца из села влашке регије Хомоље који се уписују у школе и факултете високог образовања. При том треба нагласити, да мали број женске деце уписује средњу школу, а број уписаних у високе школе и факултете је занемарљив.

Код становништва Горе ситуација је слична. Подаци из 1991. године о формалном образовању становништва старијег од 15 година према полу, указују да је далеко више мушкараца укључено у формално образовање – 62,30%, док је жена само 24,70%.³ При том треба истаћи, да је највећи број жена своје формално образовање завршавао са основном школом, али је мали број женске деце која завршавају средњу школу.⁴ Проходност до вишег и високог образовања је незнатан. Само 2,10% мушкараца и 0,09% жена из Горе завршило је факултет.

Данас на простору Горе ради шест основних школа. Оне су: 1) ОШ „Небојша Јерковић“ у Драгашу (150 ученика), са издвојеним одељењима

3 *Сџајстатистички годишњак за 1991. годину*, Републички завод за статистику Србије, Београд.

4 Ксенија Петовар, „Особености социјалног простора Горе и Средске“, у: *Шариланинске жупе Гора, Ојоле и Средска* (уредник: Милован Радовановић), Географски институт Српске академије наука и уметности „Јован Цвијић“, Београд, 1995, 435-436.

од 1-4. разреда у селима Љубовиште, Кукуљане, Лештане и Радеша, (од 2008. године, одељења на српском језику од 1-8. разреда, наставу изводе у селима Кукуљане и Љубовиште, јер су управу над школом преузели Албанци после једностраног проглашења независности Косова), 2) ОШ „Зенуни“ у Броду (100 ученика), са издвојеним одељењима од 1-4. разреда у селима Бачка и Диканце, 3) ОШ „25. Мај“ у Враништу (35 ученика), са издвојеним одељењима од 1-4. разреда у селима Млике и Орчуша, 4) ОШ „9. Мај“ у Рапчи (60 ученика), са издвојеним одељењима од 1-4. разреда у Великом и Малом Крстацу, 5) ОШ „5. Октобар“ у Крушеву (145 ученика), (у селу Крушеву школа носи назив ОШ „Светлост“ (46 ученика), где се настава изводи на бошњачком језику), док се настава на српском језику изводи у издвојеним одељењима школе од 1-8. разреда у Глобочици и од 1-4. разреда у Зли Потоку (99 ученика)) и 6) ОШ „22. Децембар“ у Рестелици (600 ученика).

Поред наведених основних школа, у Драгашу је радила и средња економско-туристичка школа, која је од школске 2006/07. године измештена у селу Млике. Има 4 смера: 1) економски техничар, 2) правни техничар, 3) трговац – трогодишња и 4) одељење гимназије природно-математичког смера. На крају школске 2008/09. године средњу економско-туристичку школу у селу Млике похађала су 139 ученика. Од тога, 86 су мушког, а 53 женског пола. Након школске 2008/09. године, у ову средњу школу уписује се све мање ученика. Последица је у сталном смањењу natalитета у Гори након 1999. године. А део становништва се и исељава са ових простора.

Као што се види, образовање женске популације у селима метохијске жупе Гора, знатно је боље него у претходним периодима. Одређени број женске деце уписује и завршава средњу школу. Занемарљив је међутим број Горанки које уписују високе школе и факултете. Приказани подаци односе се само на жене које живе на подручју метохијске жупе Гора. образовање женске деце пореклом из Горе, која живе на подручју Републике Србије, земљама у окружењу и другим државама, углавном је одређено образовним ситуацијама држава у којима су настањена. Разлози недовољног образовања женског становништва у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора су утицај средине, традиције и обичаја и породичне обавезе женског становништва. А код Влахиња и надриличење и веровање у црну магију и загробни живот.

Методологија истраживања

1. *Предмет истраживања.* У ширем приступу, предмет је истраживање образовања, а у ужем, упоредна анализа образовања женског становништва у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора.

2. *Циљ истраживања.* Полазећи од проблема и предмета истраживања, циљ је да се идентификују процене и мишљења женског становништва у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприноса образовања њиховој бољој еманципацији.

3. *Задаћа истраживања.* Према предмету и циљу рада, *задаћа истраживања* је да се утврди постоји ли значајна разлика у проценама и мишљењима женског становништва влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприноса образовања њиховој бољој еманципацији.

4. *Хипотезе истраживања.* Општа хипотеза гласи: становништво женске популације у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора оптерећено схватањем средине, традицијом и обичајима и обавезама у породици, а у Хомољу и надрилечењем и веровањем у црну магију и загробни живот, још увек недовољно партиципира у образовању, а имају и различита схватања у погледу доприноса образовања њиховој бољој еманципацији. Нулта хипотеза гласи: не постоји разлика у варијабилности разлога недовољне партиципације и процена и мишљења женског становништва влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора о доприносу образовања њиховој бољој еманципацији. Посебна хипотеза истраживања гласи: постоји значајна разлика у проценама и мишљењима Влахиња и Горанки о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприносу образовања њиховој бољој еманципацији.

5. *Варијабле истраживања.* Независна варијабла је порекло испитаника: Влахиње и Горанке. *Зависне варијабле* су: 1) разлози недовољне партиципације у образовању (варијаблом су понуђене могућности – утицај средине, утицај традиције и обичаја и породичне обавезе) и 2) допринос образовања бољој еманципацији жена (варијаблом су понуђене могућности – доприноси, нисам сигурна и не доприноси).

6. *Посредствима, методима, техникама и инструментима истраживања.* Употребљен је историјско-компаративни *историјски* у приказивању прошлости и *трансферзални историјски* у приказивању садашњег стања. Коришћене су историјска, дескриптивна *метода*, *метода анализе садржаја* (документације) и *компаративна метода*. *Истраживачка техника* је *анкета*, а као *инструмент* коришћени су делови *ујешника* коришћених у истраживањима спроведеним 2009. године на подручју влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора.

7. *Популација и узорак.* Популацију чини сво становништво женске популације у селима влашке регије Хомоље у месецима фебруар-март 2009. године и метохијске жупе Гора у месецу јулу 2009. године које је обухваћено спроведним истраживањима. Узорак је намеран и репрезентативан.

Одабран је из дела узорка истраживања спроведених 2009. године, из кога је намерно одабрано по 68 Влахиња и исто толико Горанки.

8. *Организација и њихово истраживање*. Истраживање је спроведено у месецима фебруар-март 2009. године на подручју влашке регије Хомоље у селима: Дебели Луг, Лесково, Јасиково и Влаоле и у месецу јулу 2009. године на подручју метохијске жупе Гора у селима Драгаш, Кукуљане, Брод, Враниште, Орчуша, Глобочица, Зли Поток и Крушево, од стране аутора овог чланка који је у то време у циљу истраживања непосредно боравио на овим подручјима.

9. *Обрада података*. Подаци прикупљени истраживањем, обрађени су у статистичком програму SPSS 17.0. Рађено је тестирање једнакости варијансе са две зависне варијабле, анализа варијансе и анализа коваријансе. Осим фреквенције и процената, рачунато је следеће: аритметичка средина (AS), стандардна девијација (SD), Ф-тест (F), степени слободе (df) и приближна статистичка значајност разлике (p). Резултати истраживања приказани су табелама.

Дискусија и анализа резултата истраживања

Упоредна анализа рађена је тестирањем једнакости варијансе са две независне варијабле о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприносу образовања бољој еманципацији жена са независном варијаблом о пореклу лица из узорка (Влахиње и Горанке).

Табела 1 – Разлози недовољне партиципације у образовању – допринос образовања бољој еманципацији жена и порекло лица из узорка (Влахиње-Горанке)
(Box's Test of Equality of Covariance Matrices(a))

Box's M	45,210
F	14,826
df1	3
df2	3232080,000
p	,000

Резултати истраживања (Табела 1) су показали да не постоји разлика међу коваријансама Влахиња и Горанки. На овај начин, потврђена је нулта хипотеза истраживања да не постоји разлика у варијабилности разлога недовољне партиципације и процена и мишљења Влахиња и Горанки о доприносу образовања њиховој бољој еманципацији.

Табела 2 – Разлози недовољне партиципације у образовању – допринос образовања бољој еманципацији жена и порекло лица из узорка (Влахиње-Горанке) (Levene's Test of Equality of Error Variances(a))

	F	df1	df2	p
Разлози недовољне партиципације	,595	1	134	,442
Допринос образовања бољој еманципацији жена	5,773	1	134	,018

Резултати истраживања приказани у Табели 2, показују да су грешке варијансе једнаке међу обе зависне варијабле. То показује да и Влахиње и Горанке једнако хомогено одговарају на питања из зависних варијабли о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприноса образовања њиховој бољој еманципацији.

Табела 3 – Разлози недовољне партиципације у образовању – допринос образовања бољој еманципацији жена и порекло лица из узорка (Влахиње-Горанке) (Descriptive Statistics)

	Порекло испитаника	AS	SD	N
Разлози недовољне партиципације	Влахиња	2,2500	,74061	68
	Горанка	1,8676	,73107	68
	Укупно:	2,0588	,75782	136
Допринос образовања бољој еманципацији жена	Влахиња	2,1765	,71113	68
	Горанка	1,3529	,48144	68
	Укупно:	1,7647	,73268	136

Према подацима приказаним у табели 3, уочљиво је да Влахиње имају позитивнији став о образовању. То је посебно уочљиво када су у питању процене Влахиња и Горанки о томе колико би им образовање могло помоћи у бољој еманципацији. Према разлозима недовољне партиципације у образовању, аритметичка средина (AS), при стандардној девијацији (SD-0,74061), износи 2,2500 код Влахиња, а код Горанки 1,8676, при стандардној девијацији (SD-0,73107). У зависности од процена и мишљења о доприносу образовања њиховој бољој еманципацији, аритметичка средина (AS), при стандардној девијацији (SD-0,71113), износи 2,1765 код Влахиња, а код Горанки 1,3529, при стандардној девијацији (SD-0,48144).

Табела 4 – Разлози недовољне партиципације у образовању – допринос образовања бољој еманципацији жена и порекло лица из узорка (Влахиње-Горанке)
(Tests of Between-Subjects Effects)

Извор	Зависна варијабла	Тип III збира квадрата	df	Средњи скор	F	p
Исправљени модел	Разлози недовољне партиципације	4,971(a)	1	4,971	9,180	,003
	Допринос образовања бољој еманципацији	23,059(b)	1	23,059	62,533	,000
Пресретање	Разлози недовољне партиципације	576,471	1	576,471	1064,613	,000
	Допринос образовања бољој еманципацији	423,529	1	423,529	1148,571	,000
Варијабла 1	Разлози недовољне партиципације	4,971	1	4,971	9,180	,003
	Допринос образовања бољој еманципацији	23,059	1	23,059	62,533	,000
Грешка	Разлози недовољне партиципације	72,559	134	,541		
	Допринос образовања бољој еманципацији	49,412	134	,369		
Укупно:	Разлози недовољне партиципације	654,000	136			
	Допринос образовања бољој еманципацији	496,000	136			
Укупно исправљено	Разлози недовољне партиципације	77,529	135			
	Допринос образовања бољој еманципацији	72,471	135			

Подаци показују (Табела 4) да је вредност Ф-индекса (F-9,180, 62,533, 1064,613, 1148,571, 9,180 и 62,533), значајнија код свих упоређивања унутар варијабле (p-0,003, 0,000, 0,000,0,000, 0,003 и 0,000). При укрштању унутар варијабле о пореклу са варијаблом о разлозима недовољне партиципације у образовању, вредност Ф-индекса, уз један степен слободне (df-1), износи 9,180 (F-9,180) и значајна је на нивоу 0,005 (p-0,003). При упоређивању унутар варијабле о пореклу са варијаблом о доприносу

образовања у бољој еманципацији жена, вредност F -индекса, уз један степен слободe ($df=1$), износи 1148,571 ($F=1148,571$) и значајна је на нивоу 0,001 ($p=0,000$). На овај начин потврђена је посебна хипотеза истраживања да постоји значајна разлика у проценама и мишљењима Влахиња и Горанки о разлозима недовољне партиципације и доприносу образовања њиховој бољој еманципацији.

Упоредном анализом процена и мишљења женског становништва на подручју влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора, утврђено је да позитивнији став о образовању имају Влахиње у односу на Горанке. Влахиње, пре него ли Горанке, сматрају да образовање доприноси њиховој бољој еманципацији. Али и у унапређењу квалитета њиховог грађанског живота.

Табела 5 – Најчешћи разлози недовољне партиципације жена у образовању

Најчешћи разлози недовољне партиципације жена у образовању	Влахиње	Горанке	Укупно:
традиција и обичаји	14,30%	1,20%	15,50%
утицај средине	32,50%	16,20%	48,70%
породичне обавезе	3,20%	32,60%	35,80%
Укупно:	50,00%	50,00%	100,00%

Као најчешће разлоге недовољне партиципације у образовању, највећи број Влахиња наводи утицај средине (32,50%), потом традицију и обичаје (14,30%), док је најмање Влахиња које као разлог недовољне партиципације у образовању наводе породичне обавезе (3,20%). За разлику од Влахиња, највећи број Горанки, њих 32,60%, недовољно партиципирају у образовању због породичних обавеза. Мање је оних које наводе утицај средине (16,20%), док најмање Горанки (1,20%), као баријеру партиципације у образовању наводе традицију и обичаје (Табела 5).

Табела 6 – Допринос образовања бољој еманципацији

Допринос образовања бољој еманципацији жена	Влахиње	Горанке	Укупно:
доприноси	45,30%	8,20%	53,50%
неодлучне су	4,70%	25,40%	30,10%
не доприноси	0,00%	16,40%	16,40%
Укупно:	50,00%	50,00%	100,00%

По питању доприноса образовања бољој еманципацији жена, највећи број Влахиња (45,30%), процењује да образовање доприноси, 4,70% у то није сигурно, док није било Влахиња, које процењују да образовање не доприноси њиховој бољој еманципацији. Код Горанки је ситуација знатно другачија. Само 8,20% Горанки сматра да образовање доприноси њиховој бољој еманципацији. Највећи број њих (25,40%) неодлучно је у процени да би им образовање могло допринети у бољој еманципацији. Забрињавајући је податак да 16,40% испитаних Горанки сматра да им образовање не може допринети у бољој еманципацији (Табела 6).

Приказани резултати истраживања у сагласности су са неким претходним истраживањима која су за предмет проучавања имала образовање припадника мањинских етничких заједница у Републици Србији. Показала су да су ова подручја, услед дуге изолованости, задржала све елементе експлицитне културе: архаичне народне обичаје, фолклор и језик. Али и елементе имплицитне културе: сазнања, културне вредности, норме понашања, легенде, митове, хумор и др.⁵ У савременим условима и у друштву знања, традиција и обичаји, који су изоловане друштвене групе дуги низ година одржали на окупу, прете да их одвуку на дно друштвене лествице. Да до тога не би дошло, трага се за путевима ревитализације ових подручја и унапређења квалитета грађанског живота становништва, посебно еманципације жена. Један од најчешће помињаних је образовање, с обзиром на чињеницу да се становништво мањинских друштвених група, у прошлости, а и сада, углавном недовољно образовало.

У прилог изнесеним чињеницама иду и резултати овог спроведеног истраживања. С једне стране, они су показали да су најчешћи разлози недовољне партиципације женског становништва влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора у образовању утицај средине, како се изјаснило 48,70%, потом породичне обавезе 35,80%, док 15,50% жена, сматра да традиција и обичаји утичу на њихово опредељење колико ће се школовати. Поред тога, значајан утицај на њихово опредељење да се више образују, код Влахиња имају надрилећење и веровање у црну магију и загробни живот.⁶ Разлоге оваквих процена, делом је потребно тражити и у адекватности образовања. Стога су и процене жена влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора, у сагласју са резултатима истраживања спроведеног у Енглеској,⁷ у коме су

5 Живорад Миленовић, „Образовање у функцији унапређења квалитета живота становништва влашке регије Хомоље“, у: *Унапређење квалитета живота дјецe и младих* (уредник Медина Вантић Тањић), Удружење за подршку и креативни развој дјецe и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, 2011.

6 Паун Дурлић, *Светли укус влашког хлеба – Сликовница са речником у 40 слика*, Балкан Култ, Београд, 2010; Јасна Јојић Павловски, *Влашка маиња*, Прометеј, Нови Сад, 2009.

7 Veronica McGivney, *Education's for Other People, Access to Education for Non-participant Adults*, A. Research, NIACE, Leicester, 1990.

испитаници, незадовољни образовним активностима, показали и одбојност према образовању. Оваква схватања лица из узорка овог истраживања, потврђују резултате истраживања до којих је дошао Данило Марковић.⁸ Има и истраживања у којима је утврђено да су девојке у руралним срединама, још у току школовања у средњој школи, првенствено оријентисане на животни, него ли на образовни статус.⁹ Већина њих удаје се непосредно по завршетку основне школе и тиме завршава своје примарно образовање. Нису ретке ни удаје девојака још у току школовања у средњој школи. Зато се не треба чудити опредељењу девојака из руралних средина, да као кључни фактор недовољне партиципације у образовању изаберу породичне обавезе.

С друге стране, жене влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора, нису у потпуности ни сигурне да би им образовање могло помоћи у бољој еманципацији и унапређењу квалитета њиховог грађанског живота. Да је тако показују и резултати истраживања по којима само 53,50% жена сматра да би им образовање могло допринети бољој еманципацији. Остале су неодлучне (30,10%). Забрињавајући је податак да 16,40% жена (искључиво Горанки), сматра да им образовање не може допринети у бољој еманципацији, па зато и имају углавном резервисан став о образовању. Подсећања ради, образовање је потребно свима,¹⁰ а највише онима који га најмање имају и из најнижих друштвених слојева су.¹¹ Разлоге оваквог стања, потребно је тражити у самој средини, зато што је процена лица из узорка овог истраживања показала да на њихово опредељење да се више образују, значајно утиче средина и њена традиција и обичаји.¹² Поред тога, горанска и средина влашке регије Хомоље, не фаворизује образовање у мери у којој је то потребно. А управо у срединама у којима се у недовољној мери образовање

8 Данило Марковић, *Цивилизацијске промене и образовање*, Учитељски факултет у Призрену/Лепосавићу, 2004.

9 Живорад Миленовић, „Образовање у функцији боље еманципације женске омладине српске националности у Сиринићкој жупи“, у: *Унапређење квалитета животног дјелова и младих* (уредник: Медина Ванитић Тањић), Удружење за подршку и креативни развој дјелова и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, 2012.

10 Душан Савићевић, *Пути ка друштвеном учењу*, ЈНИП „Просветни преглед“, Београд, 2000; Žak Delors, *Учење – благо и нама*, Educa, Zagreb, 1988.

11 Улрих Бек, *Ризично друштво*, Филип Вишњић, Београд, 2001; John Galbraith, *Добро друштво – хумани редослед*, ПС „Грмеч“, Београд, 1997.

12 Живорад Миленовић, Неџмидин Дестани, „Основно и средње образовање у метохијској жупи Гора послје 1999. године“, у: *Унапређење квалитета животног дјелова и младих* (уредник: Медина Ванитић Тањић), Удружење за подршку и креативни развој дјелова и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, 2010; Живорад Миленовић, „Образовање горанске етничке заједнице на Косову и Метохији од 1918. године до данас“, *Башићина*, Институт за српску културу, Приштина/Лепосавић, бр. 8, 2010.

не фаворизује и становништво има исто такво мишљење о образовању¹³. Зато су и процене жена влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора, углавном резервисане према образовању и доприносу образовања у њиховој бољој еманципацији.

Закључак и педагошке импликације

Ова тема била је актуелна утолико пре што до сада у педагошкој периодици није било радова у којима је свеобухватно проучавано образовање женског становништва у влашкој регији Хомоље и метохијској жупи Гора. Тема је осетљива и врло сложена. До сада је била проучавана доста површно и углавном на теоријском нивоу. Све то било је недовољно за свеобухватно промишљање ове сложене проблематике. Полазећи од ових чињеница, у раду је успостављена веза између теоријског приступа проблему истраживања и емпиријског истраживања, да би се са што више успеха сагледала суштина и карактер образовања женског становништва влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора. На овим основама темеље се резултати овог спроведеног истраживања. Најзначајнији су изнесени у форми закључка.

1. Теоријске анализе су показале да је образовање жена у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора знатно боље него у претходном периоду, али не и задовољавајуће. Није ни у функцији боље еманципације жена и унапређењу квалитета њиховог грађанског живота. Утицај средине, традиције и обичаја, породичне обавезе, а у Хомољу и надрилечење и веровање у црну магију и загробни живот, још увек су доминантна баријера у бољој партиципацији Влахиња и Горанки у образовању.

2. Истраживањем је најпре потврђена нулта хипотеза да не постоји разлика у варијабилности разлога недовољне партиципације и процена и мишљења женског становништва влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора о доприносу образовања њиховој бољој еманципацији. Али и посебна хипотеза о постојању значајне разлике у проценама и мишљењима Влахиња и Горанки о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприносу образовања њиховој бољој еманципацији. Показало се да позитивнији став о образовању и процене о доприносу образовања у њиховој бољој еманципацији имају Влахиње у односу на Горанке, што је потребно тражити у самој чињеници да су по природи Влахиње еманципованије од Горанки, који и даље живе у традиционалним патријархалним породицама, са унапред одређеним правилима понашања и живота, укључујући и образовање. Потврђена је и општа хипотеза истраживања да женско становништво у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора, оптерећено утицајем и схватањима

13 Stephen Brookfield, *Developing Critical Thinkers*, Jossey-Bass, San Francisco, 1987.

средине, традицијом и обичајима и обавезама у породици, а у Хомољу и на-дрилечењем и веровањем у црну магију и загробни живот, још увек недовољно партиципира у образовању. При том се истиче и да Влахиње и Горанке имају различита схватања у погледу доприноса образовања њиховој бољој еманципацији, што је у овом истраживању недвосмислено утврђено.

3. Очекивања да постоји разлика у проценама и мишљењима Влахиња и Горанки о разлозима недовољне партиципације у образовању и доприносу образовања њиховој бољој еманципацији, добила су на овај начин потврду и у налазима овог спроведеног истраживања. Зато је потребно да се у будућности образовању жена на просторима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора посвети већа пажња. Допринос томе морају дати и оне саме. Из разлога што је ово истраживање показало њихову досадашњу недовољну заинтересованост да се образују, што је посебно карактеристично за Горанке. Зато се више не може прихватити схватање о дискриминацији жена у Србији по питању образовања, као потпуно тачно, нити да се као оправдање за тако нешто прихвате разлози: карактеристике средине, традиција и обичаји, веровање, па ни породичне обавезе. Тачно је да све ово има значајан реметилачки утицај, али није тачно да су то и једини разлози недовољне партиципације Влахиња и Горанки у образовању. То су, између осталог, потврдили и резултати овог истраживања. Примера ради, чак је и у Ирану (који је и традиционална и патријархална па чак и верски затворена земља), где до недавно жене нису имале никаква права, данас ситуација знатно другачија. Исламска револуција у овој земљи допринела је да се жене укључе у образовању на свим нивоима. Тако, данас, од укупног броја студената на универзитетима у Ирану, 65% су девојке. Поређења ради, пре само 30 година, у Ирану је било 75% неписмених жена, а данас само 10%. Зашто Иран не би био модел већој партиципацији жена у селима влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора? Ово питање постављамо нама самим, са питањем да ли ће то урадити још неко!? Очекује се да се одговор на ово и друга у овом истраживању отворена питања, пронађе у резултатима неких будућних истраживања.

Литература

- Бек 2001: У. Бек, *Ризично друштво*, Филип Вишњић, Београд.
 Brookfield 1987: S. Brookfield, *Developing Critical Thinkers*, Jossey-Bass, San Francisco.
 Galbraith 1997: J. Galbraith, *Добро друштво – хумани редослед*, ПС „Грмеч“, Београд.
 Delors 1988: J. Delors, *Учење – благо и пата*, Educa, Zagreb.
 Дурлић 2010: П. Дурлић, *Светић укус влашкој хлеба – Сликовница са речником у 40 слика*. Балкан Култ, Београд.
 Јојић Павловски 2009: Ј. Јојић Павловски, *Влашка маија*, Прометеј, Нови Сад.

- Марковић 2004: Д. Марковић, *Цивилизацијске промене и образовање*, Учитељски факултет у Призрену/Лепосавићу, Лепосавић
- Миленовић – Дестани 2010: Ж. Миленовић, Н. Дестани, „Основно и средње образовање у метохијској жупи Гора послаје 1999. године“, у: М. Вантић Тањић (ур.), тематски зборник *Унапређење квалитета животног дјеча и младих*, са Прве међународне научно-стручне конференције одржане у Тузли, 25-26.11.2010. године, Удружење за подршку и креативни развој дјеча и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, стр. 433-438.
- Миленовић 2010: Ж. Миленовић, „Образовање горанске етничке заједнице на Косову и Метохији од 1918. године до данас“, *Башићина*, бр. 8, стр. 223-230.
- Миленовић 2012: Ж. Миленовић, „Образовање у функцији боље еманципације женске омладине српске националности у Сиринићкој жупи“, у: М. Вантић Тањић (ур.), тематски зборник *Унапређење квалитета животног дјеча и младих*, са Треће међународне научно-стручне конференције одржане на Златибору, 23-24.06.2012. године, Удружење за подршку и креативни развој дјеча и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, стр. 305-318.
- Миленовић 2011: Ж. Миленовић: „Образовање у функцији унапређења квалитета живота становништва влашке регије Хомоље“, у: М. Вантић Тањић (ур.), тематски зборник *Унапређење квалитета животног дјеча и младих* са Друге међународне научне конференције одржане у Тузли 11-12-06.2011. године, Удружење за подршку и креативни развој дјеча и младих у Тузли, Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, стр. 257-270.
- McGivney 1990: V. McGivney, *Education's for Other People*, Access to Education for Non-participant Adults, A. Research, NIACE, Leicester.
- Петовар 1995: К. Петовар, „Особености социјалног простора Горе и Средске“, у: М. Радовановић (ур.), *Шарљанинске жупе Гора, Ојоље и Средска*, књига 40/II, Географски институт Јован Цвијић Српске академије наука и уметности, Београд, стр. 427-451.
- Савићевић 2000: Д. Савићевић, *Пути ка друштву учења*, ЈНИП „Просветни преглед“, Београд.
- Статистички годишњак за 1991. годину*, Републички завод за статистику Србије, Београд.
- CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, No. 34/180, 18.12.1979. Years), UN, New York.

Zivorad Milenovic

COMPARATIVE ANALYSIS OF WOMEN'S EDUCATION IN THE VILLAGES OF WALACHIA REGIONS OF HOMOLJE AND PARISHES OF METOHIAN GORA POPULATION

Summary

This paper deals with a comparative analysis of education of female population in the villages of the Walachia regions of Homolje and parishes of Metohian Gora. These regions are still dominated by influential environments, traditions and customs, and the Vlahinja and belief, in all spheres of social life, work and education as well. Because of the fact the female population in these regions in the past and today was little educated, and their formal education usually ends up with an elementary school. Nowadays, a number of women and children completed high school, while a negligible number of women in both regions, continued their education at high schools and colleges. Based on these factors, it was interesting to approach comparative analysis (based on research results obtained by a separate survey in February and March 2009. in villages of Walachia regions such Homolje, and in July 2009. in villages in the parish of Metohian Gora), identify and assess opinions of Walachs and Goranians stating the reasons for their lack of participation and possible contribution in education lies in emancipation. The results of theoretical and empirical research conducted included a selected sample of 136 women who had confirmed the hypothesis that there was a significant difference in the estimates and opinions of Walachs and Goranians so that the reason why for the lack of participation and possible contribution in education lies in emancipation.

Key words: education, barriers to participation in education, the emancipation of women, civil life, Homolje, Gora, Walachs, Goranians.